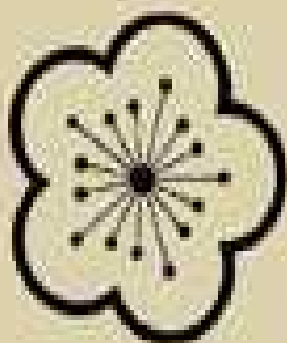

STRUČNÁ HISTÓRIE STÁTU

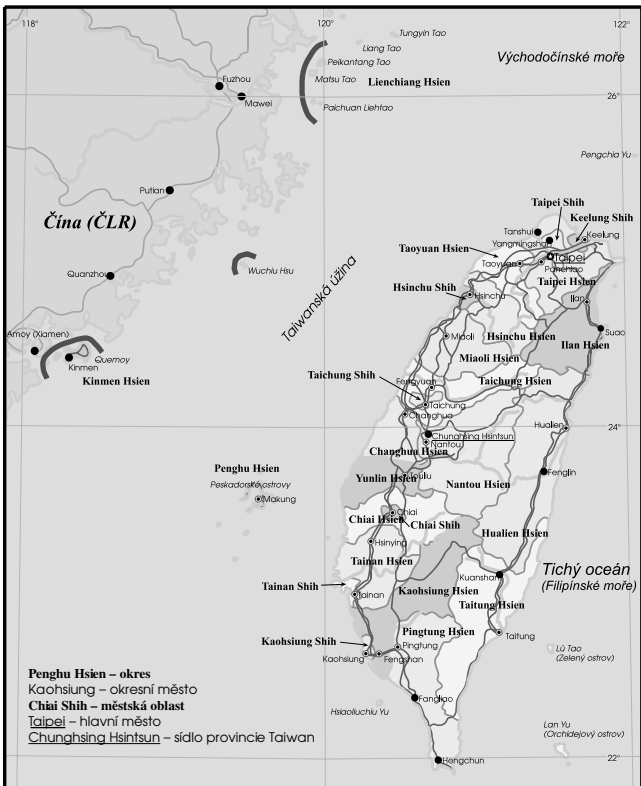
TAIWAN

Vladimír
Líšek

Taiwan

VLADIMÍR LIŠČÁK

Další informace o Taiwanu můžete nalézt na:

www.roc-taiwan-cz.com

www.gio.gov.tw

www.taiwanheadlines.gov.tw

Taipeiská hospodářská a kulturní kancelář

Evropská 33c

160 00 Praha 6-Dejvice

Česká republika

gioprg@mbox.vol.cz

Tel. 00420-233320720 (Informační oddělení)

00420-233320606 (Vízové oddělení)

00420-233322415 (Ekonomické oddělení)

For further information about Taiwan:

www.roc-taiwan-cz.com

www.gio.gov.tw

www.taiwanheadlines.gov.tw

Taipei Economic and Cultural Office

Evropská 33c

160 00 Prague 6-Dejvice

Czech Republic

gioprg@mbox.vol.cz

Tel. 00420-233320720 (Information Division)

00420-233320606 (Visa Division)

00420-233322415 (Economic Division)

© PhDr. Vladimír Liščák, 2003

© Libri, 2003

ISBN 80-7277-097-7

Obsah

Předmluva	7
Na úvod	8
Taiwan v prostoru a čase	10
Řekne-li se Taiwan...	10
Čínská republika a její území	11
Obyvatelé Taiwanu a jejich jazyky	18
Počítání času	23
Před příchodem Evropanů	25
Nejstarší osídlení a styky s pevninou	25
První migrace z pevniny	26
Snahy o ovládnutí Nádherného ostrova	28
Taiwan na konci Mingské dynastie	28
Portugalci – první Evropané na Taiwanu	29
Španělské intermezzo	30
Holandané na Taiwanu	32
Počátky nizozemského panství	32
Nizozemská kolonie	34
Čínská imigrace a protinizozemská povstání	37
První křesťanské misie	40
Španělské katolické řády	40
Nizozemští misionáři	41
Stát rodiny Chengů	44
Protičchingský odboj	44
Ovládnutí Taiwanu	46
Vývoj po Cheng Cheng-kungově smrti	49
Taiwan součástí Čchingské říše	52
Čchingská okupace	52
Taiwan versus pevnina	53
Restrikce a administrativní změny	55
Protičchingská povstání	57
Hospodářský vývoj	59
Soupeření o Taiwan	61
Zájem západních mocností o Taiwan	61
Nová vlna šíření křesťanství	62
Japonská snaha o proniknutí na Taiwan	63
Od pasivní k reálné politice	65

Japonská okupace	69
Příprava na převzetí Taiwanu	69
Taiwanská republika	70
Taiwan japonskou kolonií	72
Plusy a mínusy kolonizace	74
Taiwan za 2. světové války	78
Kulturní vývoj do roku 1945	81
Literatura	81
Výtvarné umění	83
Divadlo	84
Taiwan pod nadvládou Kuomintangu	85
Poválečné uspořádání	85
Zhroucení hospodářství a sociální nepokoje	86
Politické nepokoje	87
Nový režim na Taiwanu	89
Diktatura Čankajškovy rodiny	91
Hospodářský zázrak	94
Taiwan na cestě k demokracii	97
Změny ve vnitřní politice	97
Mezinárodní postavení Taiwanu	98
Hnutí za nezávislý Taiwan	100
Kulturní vývoj po roce 1945	102
Literatura	102
Tradiční umění	104
Malířství	105
Česko(slovensko)-taiwanské styky	108
Bilaterální vztahy	108
Obchodní styky	109
Taiwanské investice	109
Doporučená literatura	111
Encyklopedické heslo	115
Důležité informace pro cesty na Taiwan	124
Víza a povolení k pobytu	124
Zastupitelské úřady	125
Jazyková první pomoc	126
Příloha: Tabulky	127

Předmluva

Ostrov Taiwan (Tchaj-wan) byl u nás po dlouhá léta oblastí zcela neznámou. Vždy byl jaksi samozřejmě považován za součást velké Číny a téměř nikdo mu nevěnoval samostatnou pozornost. Teprve v posledních deseti letech se začaly objevovat články a publikace zabývající se situací v rychle se rozvíjející „jiné Číně“, Čínské republice na Taiwanu, která dnes patří mezi dvacet hospodářsky nejvyspělejších zemí světa. Je symbolické, že naše knížka vychází právě deset let po vůbec první souhrnné publikaci o Taiwanu z pera dr. Ivany Bakešové (viz kapitolu Doporučená literatura). Zároveň je potěšitelné, že vychází v době, kdy se Taiwanu opět daří nabývat – ne vlastní vinou ztracenou – mezinárodní prestiž, o jejíž navrácení dlouhá léta usiloval.

Publikace volně navazuje na svazek *Čína*, který rovněž vyšel v edici Stručná historie států. Protože i tato kniha je určena především českému čtenáři, její důležitou součástí je stručný přehled česko-taiwanských styků. K základní orientaci jistě poslouží také encyklopedicky zpracovaný přehled nejdůležitějších informací.

Naše knížka nechce a ani nemůže být vyčerpávajícím shrnutím všeho, co je o Taiwanu známo. Jejím záměrem je poněkud čtenáři tuto zemi přiblížit, a to především z hlediska jejích historických osudů, a přispět tak malým zrníčkem k zaplnění velké mezery v našich znalostech o „Překrásném ostrově“, jak Taiwan téměř před půl tisíciletím pojmenovali Portugalci, jeho první evropští návštěvníci. Podrobnější analýzy – zejména vývoje v posledních dvou desetiletích – je nutno hledat ve specializovanějších publikacích či statích.

Tak pěkné počtení a příjemný let! A nezapomeňte navštívit Kinmen a Matsu. Prý to stojí za to.

Vladimír Liščák

Na úvod

Omýván vlnami západního Tichého oceánu, respektive jeho okrajového Filipínského moře, pluje východně od asijské pevniny ostrov tvaru tabákového listu – Taiwan. Od Číny ho odděluje Taiwanská úžina – nejen geograficky, ale i kulturně a politicky. Po většinu svých dějin totiž Taiwan nebyl součástí Číny a jeho politický vývoj probíhal odděleně. To je znát i na národním uvědomění obyvatel Taiwanu. Přestože drtivou většinu obyvatel ostrova tvoří Chanové, tedy Číňané, sami se rozčleňují na Taiwance, tedy rodilé Číňany, kteří zde žijí již několik generací, a pevninské Číňany, kteří se na Taiwan ve velkém stěhovali zejména po roce 1949. Zbytky původního nečínského obyvatelstva austronéskeho a malajsko-polynéskeho původu žijí dnes většinou v hornatých oblastech a částečně i v nížinách na východě ostrova.

Ostrov, který na mapě světa vypadá velmi nenápadně (je menší než polovina naší republiky), měl v posledních pěti stoletích velmi pohnuté dějiny. V 17. století nejprve nizozemská kolonie, poté poslední bašta odporu proti nastupující mandžuské dynastii Čching. V roce 1895 byl na ostrově vyhlášen první demokratický stát v Asii (i když měl krátké trvání), a v zápětí následovala padesát let trvající japonská okupace. Po navrácení Číně a po vyhlášení ČLR na pevnině se Taiwan stal posledním útočištěm představitelů Čínské republiky. Přestože nikdy nebyl součástí ČLR, je pekingskou vládou považován za „odpadlickou provincii“. Na oplátku zase představitelé Taiwanu neuznávají administrativní změny v ČLR, protože nejsou zakotveny v ústavě Čínské republiky z roku 1947, která dodnes na Taiwanu platí. Slovní přestřelky přes Taiwanskou úžinu mezi oběma Čínami byly v minulosti doprovázeny i přestřelkami skutečnými.

Přechod k pluralitní demokracii v 90. letech 20. století a rychlý hospodářský růst pomáhají tento uznávaný i neuznávaný stát pomalu vyvést z mezinárodní izolace. Jedním z takových úspěchů je získání plnoprávného členství v prestižní Světové obchodní organizaci (WTO) v roce 2002. Čínská re-

publika je nyní členem sedmnácti mezivládních organizací a téměř tisíce mezinárodních nevládních organizací. Jedním z hlavních cílů její diplomacie je obnovení členství v OSN (v roce 1971 získala její místo za podpory USA Čínská lidová republika) – cíl, jenž se nyní již nejeví tak nereálný jako před několika lety.

Téma vztahu Taiwanu s Čínou je zvláště pro cizince tabu. Ani obyvatelé Taiwanu se o tom mezi sebou moc nebaví. Není koneckonců o čem – nikomu se do „velké Číny“ nechce, každý lpí na taiwanské demokracii. A každý přiznává, že i taková demokracie má své stinné stránky. Ale mnohé se podařilo. Před několika desetiletími nemohli volně cestovat. Před několika desetiletími nemohli pracovat a podnikat podle svých schopností a chuti. Dnes mají strach z jediného – že se ocitnou v náručí „velkého bratra“. Všechno ostatní zvládnou vlastními silami. Obyvatelé Taiwanu jsou hrdí na svůj demokratický systém a Taiwan kráčí se sympatickou zarputilostí svou vlastní cestou k blahobytu a demokracii. Držme mu proto palce.

Poznámka k přepisu čínštiny

Neexistuje žádná kodifikovaná podoba přepisu taiwanských jmen, jako je tomu u jmen v Čínské lidové republice. Především v přepisu jmen osob je značná volnost. Kromě toho pro geografická jména existuje vedle anglického i specifický přepis taiwanský. Většina jmen, a to se týká i historických geografických jmen, má podobu založenou na jihočínských jazycích, která se značně odlišuje od standardního čínského přepisu. Abych předešel nedorozuměním, rozhodl jsem se v textu uvádět jména v podobě běžné na Taiwanu a do závorky při prvním výskytu uvést i český přepis pro usnadnění orientace ve výslovnosti. Výjimkou jsou vžitá jména, jako Sunjatsen, Čankajšek. Pokud jde o přepis jmen „celočínského“ významu, používám stejný jako ve svazku *Čína*.

Taiwan v prostoru a čase

Řekne-li se Taiwan...

Řekne-li se Taiwan, každý si představí něco jiného. Někdo si vybaví ostrov připomínající svým tvarem tabákový list, jiný si toto jméno ztotožní se státním útvarem, který vystupuje oficiálně pod označením Čínská republika, vláda v Pekingu v něm zase vidí „odpadlickou provincii“.

Jméno Taiwan pochází z poměrně nedávné doby. Číňané znali tento ostrov pod různými jmény: od dynastie Východní Chan až po dynastii Suej se nazýval I-čou (přibližně mezi lety 140 a 589), poté byl přejmenován na Liou-čchiou (dnes tak Číňané nazývají japonské souostroví Rjúkjú, které ostatně na ostrov navazuje). Za dynastie Ming ještě několikrát změnil jméno – po určitou dobu se jmenoval Tung-fan (Východní barbari) –, až na samém konci její vlády bylo zavedeno jméno Taiwan. Dnes se zapisuje znaky s významem „terasový záliv“, původní význam je však jiný. Domorodí Siraiyové, žijící na jihu Taiwanu, označovali slovem *taian* či *tayan* cizince a návštěvníky a Tayovan či Tyouan bylo též jméno jedné z tamějších domorodých vesnic. Toto jméno přejali Číňané mluvící jiho-fuťensky a začali tuto oblast nazývat Taioan. Do čínštiny pak název přešel jako Tawan (Veliká zátoka). Teprve po roce 1612 se začalo používat v oficiálních pramenech jméno Taiwan. V evropských dobových pramenech však jméno Taiwan (v podobě Taijoan, Teiouhan, Taijouan apod.) znamená pouze oblast kolem dnešního města Tainan.

Když na ostrově přistáli v 16. století Portugalci, zalíbil se jim tak, že mu dali poetické jméno Ilha Formosa (Překrásný ostrov). Podle nich ho Španělé pojmenovali Hermosa se stejným významem. Portugalské jméno se pak na staletí uchytilo prakticky ve všech evropských jazycích a Taiwanu nikdo neřekl jinak než Formosa. Existuje však i čínský ekvivalent portugalského Ilha Formosa – Mej-li-tao –, který často používají zastánci nezávislosti ostrova.

Na nizozemských a anglických mapách ze samého počátku

17. století se však objevuje ještě jedno jméno – Pakam (Paccam): Eijlandt Paccam ofte Formosa (ostrov Paccam či Formosa), Pakam or Ilha Formosa (Pakam či Ilha Formosa). Tak se do evropských geografických pramenů dostalo jedno z posledních čínských pojmenování ostrova před zavedením dnešního názvu – Pej-kang (Severní zátoka) se totiž ostrov nazýval v 16. století. Podle jiného názoru to byl fonetický přepis dalšího domorodého jména, pravděpodobně onoho Pakam.

Čínská republika a její území

Čínská republika se rozkládá na ostrově Taiwan a více než stovce dalších ostrovů východně a jihovýchodně od pobřeží ČLR. Pod její jurisdikci spadají především ostrovy tzv. Taiwan-ské oblasti, dále ostrovy Kinmen (T'in-men) a Matsu (Ma-cu) u pobřeží ČLR a částečně i ostrovy Pratas a Spratlyovy.

Geograficky lze její území rozčlenit na několik oblastí:

1. taiwanská oblast (vlastní Taiwan a Peskadorské ostrovy)
2. ostrovy při pobřeží ČLR (Kinmen, Matsu a Wuchiu)
3. ostrovy v Tichém oceánu (Lütao, Lanyü, Tiaoyutai)
4. ostrovy v Jihočínském moři (jednotlivé korálové ostrovy v souostrovích Pratas a Spratlyovy ostrovy).

Administrativně je území Čínské republiky spravováno v rámci dvou provincií. Často se nesprávně ztotožňuje Čínská republika na Taiwanu s provincií Taiwan – svůj podíl na tom má propaganda ČLR, která Taiwan považuje za svou 23. provincii. Taiwanská oblast (tj. vlastní Taiwan a Peskadorské ostrovy) je součástí provincie Taiwan, jejíž sídlo není v Taipei, dočasném hlavním městě Čínské republiky, ale od roku 1958 v městečku Chunghsing Hsintsun (Čung-sing-sin-cchun, doslova „Nová vesnice obnovy Číny“), ležícím severně od okresního města Nantou (Nan-tchou), uprostřed západní části Taiwanu. Souostroví Kinmen a Matsu, která sama tvoří dva okresy, zřízené v roce 1992, a samostatný ostrůvek Wuchiu (Wu-čchiou), ležící mezi nimi, patří pod správu provincie Fuchien (Fu-tien) se sídlem v okrese Kinmen. Je to jeden z mála případů na světě, kdy je provincie rozdělena mezi dva státní útvary.

Ostrov Taiwan a okolí Tzv. vlastní Taiwan tvoří stejnojmenný ostrov (Taiwan Tao, Tchaj-wan-tao) a 21 dalších drobných ostrůvků v jeho blízkosti. Ostrov Taiwan je součástí velkého ostrovního systému, lemujícího západní okraj Tichého oceánu. Z východní strany je omýván Filipínským mořem, na západní straně je od pevniny oddělen 160 km širokou, 380 km dlouhou a poměrně mělkou (45 m) Taiwanskou úžinou (Taiwan Haihsia, Tchaj-wan čaj-sia). Severní pobřeží omývají vody Východočínského moře, jižní část a ostrovy na jih od Taiwanu patří Jihočínskému moři.

Většinu plochy ostrova pokrývají hory (63,5 %), nížiny jsou zejména při západním pobřeží. Zatímco při východním pobřeží ostrova hory strmě klesají směrem k Tichému oceánu, na západě se zvolna svažují do rozsáhlé nížiny. Středem ostrova se v délce 270 km a šířce asi 80 km táhne Centrální horské pásmo (Chungyang Shanmo, Čung-jang šan-mo). Spolu s dalšími souběžnými poledníkovými horskými pásmy je někdy označováno souhrnným názvem Taiwanské hory. Tato horská soustava zabírá přibližně polovinu plochy ostrova Taiwan. Podle oficiálních taiwanských údajů zahrnují přes dvě stě vrcholků s nadmořskou výškou 3 000 metrů. Přibližně ze středu ostrova se do výšky 3 950 metrů nad mořem majestátně tyčí nejvyšší taiwanská hora Yu Shan (Jü-šan, Nefritová hora), známá též jako Mt. Morrison. Lesy a značná členitost terénu činí Centrální horské pásmo velmi obtížně přístupné.

Zatímco severní Taiwan má subtropické podnebí, v jižní části je vlhké tropické klima s teplotami okolo 28 °C v červenci a až 20 °C v lednu. Průměrné roční srážky činí 2 580 mm. Na ostrově teče několik řek, většina z nich je však dlouhá pouze několik desítek kilometrů.

Při jihozápadním cípu ostrova Taiwan, asi 25 km jihovýchodně od Kaohsiungu, leží ostrov Liuchiu (Liuchiu Yu, Liou-čchiou-jü), zvaný též Hsiao Liuchiu (Siao Liou-čchiou, Malý Liuchiu, asi 33 km²). Ostrov je proslulý svými jeskyněmi a korálovými útvary, z nichž však byla velká část zničena turisty. Obyvatelé ostrova se dříve zabývali především lovem ryb, nyní těží zejména z turistického ruchu.

Peskadorské ostrovy Peskadorské ostrovy, nebo zkráceně Peskatory, znají Číňané jako ostrovy Penghu (Penghu Chün-tao, Pcheng-chu čchün-tao). Leží v Taiwanské úžině západně od ostrova Taiwan a tvoří přirozenou hranici mezi Východočínským a Jihočínským mořem. Největší ze 64 ostrovů, jež je tvoří, jsou Penghu (Penghu Tao, Pcheng-chu-tao), Yuweng (Yuweng Tao, Jü-weng-tao, též Hsiyu, Si-jü) a Paisha (Paisha Tao, Paj-ša-tao). Ostrovy byly po staletí přestupní stanicí na Taiwan. Jméno Ilhas dos Pescadores (Ostrovy rybářů) jim dali v 16. století Portugalci, neboť rybářství je dosud jedním z hlavních zaměstnání obyvatel.

Ostrovy byly poprvé osídleny čínskými rybáři z pevniny pravděpodobně ve 12. století. V roce 1388 byly ostrovy násilně evakuovány a v 17. století znovu kolonizovány a začleněny pod provincii Taiwan. V 17. století ostrovy obsadili Holanďané, v letech 1884–1885 je okupovali Francouzi jako součást plánu na ovládnutí Taiwanu. Na základě *Šimonoseckého míru* ze 17. 4. 1895 byly ostrovy pronajaty s ostatním taiwanským územím Japonsku, Číně byly vráceny až po 2. světové válce. Od roku 1949 jsou součástí Čínské republiky na Taiwanu a v roce 1950 se staly jedním z taiwanských okresů (Penghu Hsien).

Ostrovy Penghu a Paisha jsou propojeny dvěma sypanými hrázemi, ostrovy Paisha a Yuweng spojuje 5 km dlouhý Most překračující moře, jenž je se svými 76 oblouky nejdelším mostem mezi ostrovy ve východní Asii. Přibližně 70 % obyvatel souostroví žije na ostrově Penghu, který zaujímá přibližně polovinu celkové rozlohy Peskadorských ostrovů; na něm leží i správní středisko Makung. Podnebí je charakterizováno horkými léty, studenými zimami a silnými větry. Protože na Peskadorech nejsou řeky, bylo na ostrově Penghu vybudováno pět vodních rezervoárů s celkovou kapacitou 1,8 milionů m³, které shromažďují vodní srážky v období monzunů, kdy spadne 1,8násobek ročního průměru, tj. 1 800 mm vody.

Ostrovy při pobřeží ČLR Skupina 12 ostrůvků kolem hlavního ostrova Kinmen (Kinmen Tao, Ťin-men-tao, známých též pod historickým názvem Quemoy), z nichž největší jsou ostrovy Kinmen a Malý Kinmen (Hsiao Kinmen Tao, Siao Ťin-men-tao), leží u jihovýchodního pobřeží čínské provincie Fu-ťien